

سیر مذهب ادب پارسی

دکتر رضا زرین کمر

انتشارات پژوهشگر برتر

تهران ۱۳۹۶

سرشناسه :	زرین کمر، رضا، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور :	سرگذشت ادب پارسی/ رضا زرین کمر.
مشخصات نشر :	تهران: پژوهشگر برتر، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری :	۲۳۵ ص.؛ ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک :	۲۵۰۰۰۰ ریال-۶-۱۳-۸۸۴۴-۶۰۰-۹۷۸:
وضعیت فهرست نویسی :	فیبا
یادداشت :	کتابنامه.
موضوع :	ادبیات فارسی -- تاریخ و نقد
موضوع :	Persian Literature -- History and criticism
موضوع :	شعر فارسی -- ایران -- تاریخ و نقد
موضوع :	Persian poetry -- Iran -- History and criticism
موضوع :	شاعران ایرانی
موضوع :	Poets, Iranian
رده بندی کنگره :	۱۳۹۶ س۴/ز PIR۳۲۷۵
رده بندی دیویر :	۸۰۶/۹
شماره کتابشناسی ملی :	۲۹۳۲۱۶۲

نشانی مرکز نشر: تهران، زرگر، شایدمحلاتی - کدپستی: ۱۷۶۷۹۷۸۱۱۷
دفتر مرکزی نشر: ۳۳۱۷۴۸۰۷ پیام گیر زرنگار: ۰۹۴۰ ۳۱ سیستم پیامکی: ۰۲۱۳۳۱۶۹۴۰۶

نام کتاب : سرگذشت ادب پارسی

نویسنده: دکتر رضا زرین کمر

صفحه آرا و طراح جلد: اندیشه اتحاد

ناشر: پژوهشگر برتر

نوبت چاپ: اول (۱۳۹۶)

شماره گان: ۱۰۰۰

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۴۴-۱۳-۶

حق چاپ برای مولف و ناشر محفوظ می باشد.

فهرست

۹	مقدمه
۱۳	تولد ادب پارسی
۱۵	آغاز ماجرا
۱۹	ایمان سند شعر پارسی
۲۳	بالا ن شعر پارسی
۲۶	روشنی
۳۱	شهید بلخی
۳۴	دقیقی توسی
۳۷	فردوسی
۴۳	رستم و اسفندیار
۵۵	ادب پارسی در دربار ترکان
۵۷	غزنویان
۶۲	فرخی سیستانی
۶۶	بیهقی
۷۰	مسعود سعد سلمان
۷۲	کلیله و دمنه
۷۸	سنایی غزنوی
۸۱	سلجوقیان

۸۴	ناصر خسرو قبادیانی
۸۷	عنصر المعالی کیکاووس
۹۰	خواجہ عبداللہ انصاری
۹۳	خیام
۱۰۱	انہ ی
۱۰۵	خاقانی
۱۰۹	نظامی
۱۱۳	ادب پارسی در سہام ویرانی
۱۱۵	طوفان از راہ مرہ رسا
۱۲۴	عطار
۱۳۱	مولوی
۱۴۱	سعدی
۱۵۰	امیر خسرو دہلوی
۱۵۴	عبید زاکانی
۱۶۰	حافظ
۱۶۷	جامی
۱۷۱	ادب پارسی از عصر حافظ تا امروز
۱۷۳	در آرزوی روزگار پیشین
۱۷۸	صائب تبریزی

۱۸۰	بیدل دهلوی	
۱۸۲	آغاز دوران جدید	
۱۸۴	محمد تقی بهار	
۱۸۸	نیما و تولد شعر نو	
۱۹۴	سوان، بلندای شعر نو	
۲۰۲	فزع، د. خشش شعر نو	
۲۰۹	سهراب، بهری، تولد دوباره شعر عرفانی	
۲۱۳	شاملو و شمس	
۲۲۱	ابتهاج، سایه ی هزار ساله	
۲۲۵	شفیعی کدکنی، خلاصه هزار ساله	
۲۲۹		مؤخره
۲۳۱		منابع

مقدمه

ادبیات پارسی میراث گرانقدر نیاکان ماست. گستره‌ی وسیعی که از هندوستان تا روم و از فارس تا ترکستان را در برمی‌گرفت، خانه‌ی بزرگ ادب پارسی است. این جغرافیای بزرگ در کنار تاریخ پرفرازونشیب این سرزمین، بر غنای ادبیات ما افزوده است. ادبیات حدود ۱۰۰۰ سال بزرگ‌ترین و گاه تنها محصول فرهنگی ما بود. در طول این دوران مازانی، ادب پارسی همچون دریایی پهناور از رودخانه اندیشه‌های مختلف پر شده است، اقوامی گوناگون با فرهنگ‌های متنوع در شکاگیری آن کوشا بودند و دریارهایی قدرتمند و ثروتمند به دلیلی مختلف آن را تحت حمایت خویش داشتند. از هر کنار و گوشه‌ی این سرزمین، شاعران و نویسندگان بزرگی سر برآوردند و گوهری بر گنج ادب ما افزودند.

اگر ادب پارسی را از دو منظر شکل و محتوا بررسی کنیم، بیشتر به قدر و منزلت آن وقوف می‌یابیم. از نظر شکلی ادبیات ما این بخت را داشت تا در رقابت شاعران و ادیبانی برجسته به یکی بیابد. شاهکارهای بزرگ ادبیات پارسی محصول یک اقدام شایسته و جرقه‌ای آنی نیستند؛ بلکه از دل جریانی فرهنگی بیرون آمده‌اند. این رقابت بر سر لفظ، گاه تا آنجا پیش رفت که ادبیات در چرخه‌ای تکراری افتاد و ارزش واقعی‌اش را از دست داد، اما پس از چندی دوباره

سر برآورد و راهی جدید و نیموده را درپیش گرفت. از نظر محتوا نیز ادبیات پارسی جایگاهی یگانه دارد. موقعیت جغرافیایی ایران موجب رواج اندیشه‌های مختلف و تجربه‌ی تاریخی، بسیار پرحادثه شد. از دل این روند نیز اندیشه‌ها و نظریاتی ظریف و کارا جامه‌ی ادب پوشیدند و برگه‌های زرینی بر فرهنگ بشری افزودند.

ادبیات پارسی نیازمند بازخوانی و بهره‌برداری ماست. در میان این کتاب‌ها بطور، آنچه به کار زیستن ما بیاید بسیار است. باید به سراغش رویم و بدو چشم تا این میراث گرانقدر را در زیستن خود به کار گیریم. بهره بردن از آلت گستر، خردمندی و ریزینی نیاکان ما می‌تواند راهنمایی شایسته برای زندگی، رمخاطره و دشوار امروزی باشد. دریغ است که میراثی این چنین ارزشمند در خاک فراموشی رود و از دست فرزندان نیازمندش خارج شود.

باید در میان این کاروان ۱۰۰۰ ساله جا بسازد، با نگاهی امروزی و کارکردگرا به خوانش و کاوش این گنجینه پرداخت. آنچه به کار می‌آید را برداشت. باید بکوشیم تا این پارچه‌ی لطیف و زیبات را بر قامت امروز خود بدوزیم. اگر از میراث اجدادی خود غافل شریک، چه بهره‌ای از تاریخ دیرینه و فرهنگ باارزش خویش خواهیم برد؟

بخش مهمی از هویت ما به ادبیات پارسی گره خورده است. ایران همواره میزبان اقوام مختلف و در معرض حوادث گوناگون بوده؛ در سال‌های سخت و دشواری که بر این سرزمین گذشته، شاخصه‌ی

فرهنگی بر شاخصه‌ی جغرافیایی غلبه داشته است. در واقع ایران شاید بیش از آن که با جغرافیایی مشخص شناخته شود، با فرهنگی پربار قابل شناختن است؛ از بخارا تا دهلی، از غزنین تا قونیه و از مرو تا شیراز در روزگار مختلف پرچمدار فرهنگ و هویت ایرانی بوده‌اند. بخش زیادی از این سرزمین‌ها در برش‌های مختلف تاریخی متعلق به جغرافیا بوده‌اند، اما پناهگاهی گرم و ایمن برای فرهنگ پارسی فراهم کرده‌اند.

چیزی که در طول این تاریخ پرحادثه، میان تنوع قومی و جغرافیای گسترده‌ی ایران ارتباط برقرار کرده است، ادبیات و فرهنگ پارسی است. ترک و تازی که چنان و اسماعیلی گرچه از نظر خاستگاه قومی و عقیده‌ی مذهبی سازگاری جهانی نداشتند، بر سفره‌ی گسترده و بابرکت ادب پارسی در کنار یکدیگر ایستاده‌اند. اعجاز این فرهنگ چنان است که گاه اقوام متجاوز از چو منولان که بهره و بویی از تمدن نداشتند، پس از چندی چنان در دهلیز سار فرهنگ ایرانی گرفتار شدند که از حامیان و مروّجان آن گشتند. فرهنگی چنین دیرپا و غنی، که البته از پیرایه‌های غیرکاربردی نیز تهی نیست، مهم‌ترین میراث این ملت تاریخی برای فرزندان‌ش است؛ میراثی که باید شناخته و قدردانسته شود.

این نوشتار در پی آن است تا نگاهی گذرا به روند تاریخی ادبیات پارسی بی‌اندازد. گزارشی کوتاه از رویدادهای مهم تاریخی دهد،

چهره‌هایی چند از ادیبان پارسی را معرفی کند و گاه چندی بر سفره بیان و اندیشه آنان مهمان شود. البته این، جامی از دریا است؛ شناختن این میراث گران‌قدر و دانستن ارج و منزلت آن در قلمی چنین ناتوان و صفحاتی چنین محدود، نمی‌گنجد.

در این کتاب، ادبیات پارسی از روزگار تولدش در دوران اسلامی تا عصر معاصر مورد بررسی شتاب‌زده و گذرا قرار گرفته است. مطالعه‌ای این‌چنین نباید استفاده از چارچوبی معین است تا از انبوه مطالب، شماری روا نشود؛ بی‌شک در چنین چارچوبی بخشی از حقیقت پنهان می‌ماند و در درج اول راسخ خارج می‌شود. باین حال کوشش بر آن بود که روایتی مختصر و کون از جریانی زنده و تاریخی ارائه شود؛ گرچه شاخه‌ی آرزو چنان بلند است که دست از چیدن میوه‌های زیرین‌اش ناتوان است، امیدوارم که گامی در این راه شوار برداشته‌شده باشد:

هرچه گویم عشق را شرح و بیان

چون به عشق آیم خدایم از آن

گرچه تفسیر زبان روشن‌گر است

لیک عشق بی‌زبان روشن‌تر است

چون قلم اندر نوشتن می‌شتافت

چون به عشق آمد قلم بر خود شکافت